

В.В. Шиманська (Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку НАН України, м. Київ, Україна)

ДОСЛІДЖЕННЯ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ТУРИСТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

У статті за індексом конкурентоспроможності туризму проаналізовано тенденції розвитку туристичного комплексу України. В результаті аналізу виділено основні чинники формування конкурентоспроможного туристичного комплексу.

Ключові слова: туристичний комплекс, конкурентоспроможність, індекс конкурентоспроможності туризму, мікро- та макроінфраструктура туризму.

Табл. 2. Рис. 3. Літ. 18.

В.В. Шиманская (Институт экономики природопользования
и устойчивого развития НАН Украины, г. Киев, Украина)

ИССЛЕДОВАНИЕ ФАКТОРОВ ФОРМИРОВАНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОГО ТУРИСТИЧЕСКОГО КОМПЛЕКСА УКРАИНЫ

В статье по индексу конкурентоспособности туризма проанализированы тенденции развития туристического комплекса Украины. В результате анализа выделены основные факторы формирования конкурентоспособного туристического комплекса.

Ключевые слова: туристический комплекс, конкурентоспособность, индекс конкурентоспособности туризма, микро- и макроинфраструктура туризма.

V.V. Shymanska (Institute of Nature Management and Sustainable Development
of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine)

STUDYING THE FACTORS OF COMPETITIVE TOURIST COMPLEX FORMATION IN UKRAINE

The article analyzes the trends in the development of the tourist complex in Ukraine by the index of tourism competitiveness. As the result of the analysis major factors of the competitive tourist complex formation are outlined.

Keywords: tourist complex; competitiveness; index of tourism competitiveness; micro- and macroinfrastructure of tourism.

*Tourism is "an industry that can power
economic development in a sustainable manner"*

J. Sachs

Постановка проблеми. Туризм у сучасних умовах господарювання є прибутковою галуззю світової економіки.

Розвиток туристичного комплексу сприяє збільшенню нових робочих місць у готелях (мотелях, кемпінгах, хостелах тощо), на підприємствах харчової індустрії, транспортного обслуговування, в суміжних галузях, які беруть участь у процесі обслуговування туристів. Тобто функціонування туристичного комплексу справляє економічний вплив насамперед на місцеву економіку, стимулюючи розвиток місцевих продуктів.

У довгостроковому прогнозі Всесвітньої туристичної організації «Туризм: перспектива 2030» зазначається, що очікується щорічне масове зростання туристських прибуттів, в середньому на 3,3% в рік (тобто на 43 млн. міжнарод-

них туристів щорічно), що в 2030 р. досягнуть 1,8 млрд. Саме тому проблема забезпечення конкурентоспроможності туристичного комплексу є досить нагальною [18].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі аспекти досліджуваної тематики відображались у працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Серед них слід відмітити доробки М.І. Кабушкіна [5], В.Ф. Кифяка [6], В.І. Куценко [7], М.П. Мальської [8], П.Р. Пуцентейла [10], В.І. Стафійчука [11], І.М. Школи [12] та інших.

Цілі дослідження. Визначити проблемні питання й організаційну компетенцію щодо забезпечення сталого розвитку туристичного комплексу України. Для цього необхідно розглянути позиції України у світовому рейтингу привабливості країн, виявити її недоліки та конкурентні переваги на туристичному ринку.

Основні результати дослідження. Міністерство інфраструктури України опублікувало рейтинг «Топ-10» країн, які необхідно відвідати у 2012 р. за версією британського путівника "The Lonely Planet". У рейтингу наша країна посіла третє місце, випередивши Йорданію та Данію. Результати «Топ-10» виглядають таким чином: 1 – Уганда; 2 – М'янма; 3 – **Україна**; 4 – Йорданія; 5 – Данія; 6 – Бутан; 7 – Куба; 8 – Нова Каледонія; 9 – Тайвань; 10 – Швейцарія.

Україна – це «велике невідоме місце Європи», – зазначає "The Lonely Planet". Видання відмічає туристичний потенціал Одеси, Києва, АР Крим. Також, напередодні Євро-2012, путівник радить обов'язково відвідати міста, де відбуватимуться футбольні матчі, та м. Чорнобиль [9].

Незважаючи на досить високу позицію України в даному рейтингу, її конкурентоспроможність є недостатньо високою.

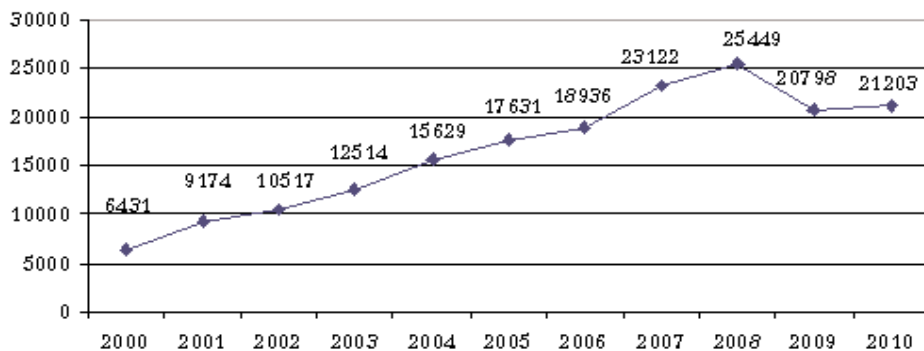

Рис. 1. Кількість іноземних громадян, які відвідали Україну, тис. осіб [2]

За даними Державної служби статистики України, протягом 2010 р. Україну відвідали 21,2 млн. в'їзних (іноземних) туристів, що на 2 % або на 405 тис. осіб більше, ніж у 2009 р. (рис. 1). В структурі в'їзного потоку переважали громадяни Російської Федерації, Молдови, Білорусі, Польщі, Румунії, Угорщини, Словаччини, Німеччини, США та Узбекистану [3]. В аспекті вищезазначеного важливим питанням є визначення конкурентоспроможності туристичного комплексу України. Конкурентоспроможність туризму досліджується щорічно Всесвітнім економічним форумом у співпраці з представниками

"Booz & Company", "Deloitte", Міжнародної асоціації повітряного транспорту, Міжнародного союзу охорони природи, Всесвітньої туристичної організації і Всесвітньої ради з подорожей і туризму. У результаті складається аналітичний звіт конкурентоспроможності та туристичної привабливості країн (The Travel & Tourism Competitiveness Report) [13; 14]. Для визначення конкурентного статусу країн у сфері надання туристичних послуг експерти Всесвітнього економічного форуму щорічно розробляють індекс конкурентоспроможності країн у сфері подорожей і туризму. Даний звіт побудований на дослідженні індексу конкурентоспроможності туризму (ІКТ). Він розраховується як середня арифметична величина з трьох субіндексів:

- А) законодавчої бази туризму;
- В) умов бізнесу та інфраструктури туризму;
- С) людських, культурних і природних ресурсів туризму.

Кожен з субіндексів складається з низки чинників та підчинників, які характеризують стан розвитку туристичного комплексу країни. Складові індексу конкурентоспроможності туризму зображені на рис. 2.

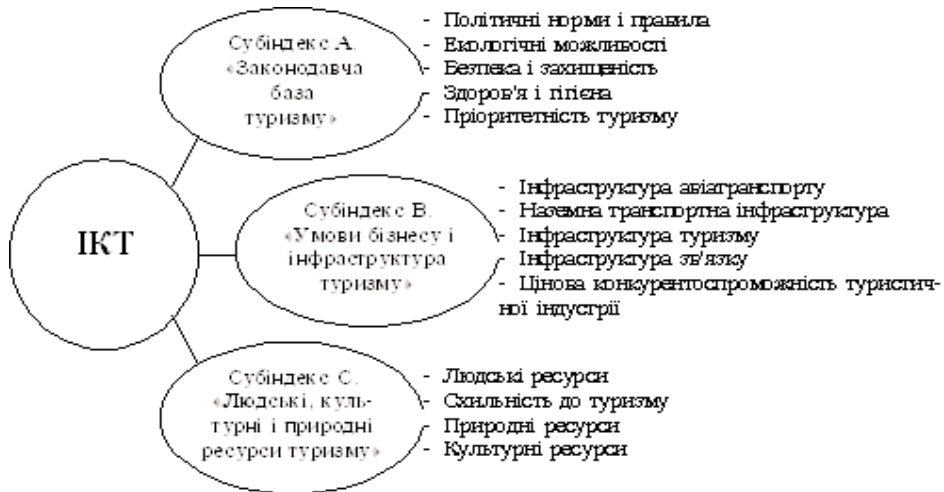

Рис. 2. Складові індексу конкурентоспроможності туризму [4]

У рейтингу 2011 р. рангувалось 139 країн. За результатами проведеного дослідження Україна втратила свої позиції порівняно з попередніми роками та опинилась на 85 місці (77 місце за даними 2009 р.).

Такий регрес є наслідком погіршення позицій України за субіндексами: «Законодавча база туризму» – 64 місце, у 2009 р. – 62; «Умови бізнесу та інфраструктура туризму» – 76 місце, у 2009 р. – 72; «Людські, культурні і природні ресурси туризму» – 118 місце, у 2009 р. – 103. У табл. 1 зображено порівняльну характеристику ІКТ України у розрізі його складових за 2009 та 2011 рр. [13; 14].

Для більш детального вивчення стану туристичного комплексу України необхідно розглянути весь спектр чинників, які складають ІКТ (табл. 2).

Для підвищення рейтингу туристичного комплексу України на світовому рівні необхідно, щоб туристська політика країни сприяла розвитку, ефектив-

ному сталому використанню, постійному вдосконаленню й відновленню чинників виробництва туристських послуг за такими напрямками:

1. Оптиміальне використання природних переваг географічного положення країни, її окремих регіонів і центрів за рахунок проведення ефективної транзитної політики, активізації прикордонного туристського обміну з сусідніми країнами, розвитку системи комунікацій, насамперед, облаштування транс'європейських комунікаційних коридорів і прикордонних переходів.

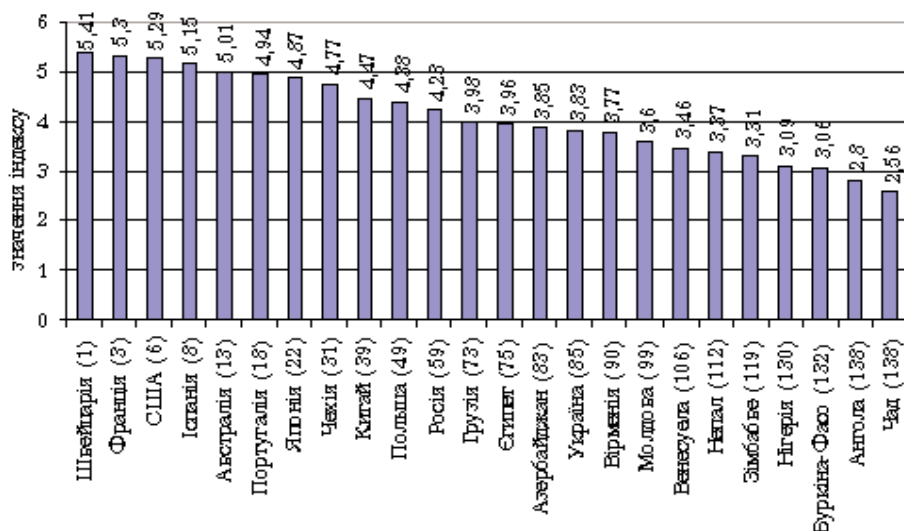

Рис. 3. Рейтинг країн за індексом конкурентоспроможності туризму [14]

Таблиця 1. Результат України у розрізі складових ІКТ*

Складові індексу конкурентоспроможності туризму (ІКТ)	Рейтинг України у 2011 р. (зі 139 країн світу)	Рейтинг України у 2009 р. (зі 133 країн світу)	Зміна позицій України у 2011 р. порівняно з 2009 роком
Субіндекс А. «Законодавча база туризму»			
Політичні норми і правила	107	104	-3
Екологічні можливості	88	79	-9
Безпека і захищеність	82	86	+4
Здоров'я і гігієна	17	18	+1
Пріоритетність туризму	101	87	-14
Субіндекс В. «Умови бізнесу та інфраструктура туризму»			
Інфраструктура авіатранспорту	93	94	+1
Наявна транспортна інфраструктура	74	72	-2
Інфраструктура туризму	53	101	+48
Інфраструктура зв'язу	68	119	+51
Цінова конкурентоспроможність туристської індустрії	119	61	-58
Субіндекс С. «Людські, культурні і природні ресурси туризму»			
Людські ресурси	68	68	0
Схильність до туризму	117	66	-51
Природні ресурси	119	112	-7
Культурні ресурси	86	88	+2

* розроблено за [13, 14].

Таблиця 2. Факторний аналіз конкурентоспроможності туристичного комплексу України*

Чинник	2011	2009	Відхилення
1. Політичні норми і правила			
надання переваг зарубіжним власникам	121	122	+1
застереження майнових прав	135	123	-12
заохочення прямих іноземних інвестицій	128	120	-8
візовий режим	87	91	+4
відкритість країни для двосторонніх угод про повітряне сполучення	108	105	-3
прозорість державної політики у сфері туризму	114	114	
час і витрати для відкриття бізнесу	90/53	76/44	-14/-9
2. Екологічні можливості			
жорсткість та ступінь регулювання екологічних норм	127/128	124/119	-3/-9
сталий розвиток туристичної індустрії	133	115	-18
викиди вуглекислого газу	93	89	-4
концентрація твердих частинок у повітрі	27	33	+6
зникаючі види флори і фауни	79	76	-3
ратифікація конвенцій по охороні природи	65	52	-13
3. Безпека і захищеність			
затрати бізнесу на боротьбу з тероризмом	58	67	+9
надійність поліції	122	105	-17
кількість дорожньо-транспортних пригод	88	101	+13
4. Здоров'я і щілена			
кількість лікарів і лікарняних ліжок	30/3	29/3	-1/
доступність засобів покращення санітарії	50	52	+2
доступність питної води доброї якості	51	53	+2
5. Пріоритетність туризму			
визнання урядом пріоритетності розвитку туристичної індустрії	130	125	-5
бюджетні витрати на туризм	38	36	-2
ефективність маркетингу і брендингу для приваблення туристів	120	113	-7
участь країни в міжнародних туристичних виставках	101	41	-60
6. Інфраструктура авіатранспорту			
якість інфраструктури	110	105	-5
внутрішні і міжнародні рейси			
внутрішній пасажиро-кілометраж	43	42	-1
міжнародний пасажиро-кілометраж	64	59	-5
виліоти на 1000 населення	90	93	+3
щільність мережі аеропортів	108	98	-10
кількість авіакомпаній	31	31	
мережа міжнародних авіасполучень	117	120	+3
7. Наземна транспортна інфраструктура			
якість доріг	136	120	-16
якість інфраструктури залізниць і портів	25/94	30/87	+5/-7
якість національної транспортної мережі	37	42	+5
густота мережі автодоріг	73	68	-5
8. Інфраструктура туризму			
кількість готельних номерів	113	107	-6
нааяеність великих компаній з оренди автомобілів	40	23	-17
нааяеність банкоматів, що приймають картки VISA	30	33	+3
9. Інфраструктура зв'язку			
використання Інтернет бізнесом	76	44	-32
кількість користувачів Інтернет	92	64	-28
кількість стаціонарних телефонів	45	49	+4
широкопосмутовий доступ до Інтернет	69	70	+1
кількість абонентів мобільного зв'язку	37	14	-23

Закінчення табл. 2

Чинник	2011	2009	Відхилення
10. Цінова конкурентоспроможність туристської індустрії			
податки і збори в аеропортах	93	85	-8
паритет купівельної спроможності	13	23	+10
оподаткування в країні	136	126	-10
рівень цін на паливо	49	68	+19
відносна вартість розміщення в готелі	115	114	-1
11. Людські ресурси			
кількість населення, що має початкову освіту	104	84	-20
кількість населення, що має середню освіту	48	50	+2
якість системи освіти	56	40	-16
локальна доступність спеціалізованих послуг з навчання і тренінгових послуг	84	66	-18
ступінь підготовки кадрів	109	99	-10
практика найму та звільнення працівників	18	11	-7
залучення іноземної робочої сили	64	106	+42
поширеність ВІЛ	109	110	+1
внесок бізнесу у боротьбу з ВІЛ/СНІДом	96	99	+3
середня тривалість життя в країні	96	95	-1
12. Схильність до туризму			
рівень відкритості для туризму	52	57	+5
ставлення населення країни до іноземних туристів	127	119	-8
можливість продовження термінів ділових поїздок	117	41	-76
13. Природні ресурси			
кількість природних об'єктів світової спадщини	43	40	-3
території, які знаходяться під охороною	108	103	-5
якість природного середовища	133	123	-10
екологічно відомі види флори і фауни	81	78	-3
14. Культурні ресурси			
культурні об'єкти світової спадщини	73	65	-8
кількість спортивних стадіонів	86	89	+3
кількість міжнародних ярмарок і виставок в країні	76	68	-8
експорт у сфері культури і мистецтва	49	51	+2
Загальний рейтинг	85	77	-8

* складено за [13; 14].

2. Охорона та відновлення національної природної та історико-культурної спадщини шляхом вдосконалення нормативно-правової бази, законодавчого виділення статусу рекреаційно-туристських територій і розширення їх фонду, дотримання науково-обґрунтованих норм ємності рекреаційно-туристських територій, залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій у реконструкцію та благоустрій туристських об'єктів, збільшення туристської привабливості національних природних і культурних пам'яток за рахунок цілеспрямованої пропаганди та використання інформаційних ресурсів туризму.

3. Вдосконалення загальногосподарської та спеціалізованої інфраструктури з використанням сформованого у світовій практиці поділу сфер застосування капіталу між державним (макроінфраструктура туризму – транспортні комунікації, інженерно-технічна інфраструктура, зв'язок, благоустрій території тощо) і приватним (мікроінфраструктура туризму – малі та середні підприємства туристського обслуговування з швидким оборотом капіталу) секторами.

4. Створення сприятливого інвестиційного клімату на макрорівні (привабливі і передбачувані умови економічної діяльності в країні в цілому) і мікрорівні (податкові, митні та інші пільги для підприємств, що спеціалізуються на в'їзному й внутрішньому туризмі) з метою припливу вітчизняного та іноземного капіталу, безпосередня участь і підтримка держави у здійсненні великих інвестиційних проєктів.

5. Вдосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації туристичних кадрів з урахуванням реально існуючої й перспективної потреби національного туристичного комплексу в спеціалістах різного профілю.

6. Створення інформаційно-аналітичної бази, що включає матеріали нормативно-правового, статистичного, програмного, наукового, навчально-методичного, рекламно-інформаційного, комерційного характеру, формування відповідної організаційної інфраструктури шляхом створення Національного центру маркетингових досліджень у туризмі, мережі туристично-інформаційних центрів в основних туристських регіонах і центрах країни та зарубіжних країнах, що генерують найбільші туристичні потоки до України, а також активного використання ресурсів глобальної мережі Інтернет.

7. Вдосконалення системи статистичного обліку в туризмі з метою розширення інформаційної бази для наукового аналізу й вироблення ефективних управлінських рішень, приведення вітчизняного статистичного апарату у відповідність із загальноприйнятими міжнародними стандартами та рекомендаціями СОТ (використання поняття «тимчасовий відвідувач» як одиниці обліку, проведення вибірових соціологічних обстежень відвідувачів з метою визначення мотивів й тривалості поїздок, величини і структури їх витрат та інших характеристик, впровадження методики комплексного обліку міжнародних туристських надходжень і витрат України).

8. Сприяння розвитку інноваційного процесу в туристичному комплексі, стимулювання впровадження інновацій у технологічні процеси створення та просування туристичного продукту.

9. Формування привабливого іміджу України на світовому туристичному ринку шляхом широкого розповсюдження рекламно-інформаційних матеріалів про країну, створення на міжнародних туристських виставках єдиного національного стенду із загальною іміджевою стратегією, регулярного проведення інформаційно-ознайомчих заходів у зарубіжних країнах та їхніх засобах масової інформації.

10. Спрощення прикордонних формальностей при в'їзді в країну, їх мінімізація для організованих туристичних груп, включаючи можливість зниження вартості візи і її отримання безпосередньо після прибуття в Україну, широке використання практики «зеленого коридору» при митному контролі тощо.

11. Забезпечення безпеки іноземних відвідувачів за рахунок системи профілактичних заходів і посиленого контролю органів внутрішніх справ за станом правопорядку в районах об'єктів туристського відвідування.

12. Впровадження системи стандартизації та сертифікації туристичних послуг з метою забезпечення гарантій їх якості, створення оптимальних умов реалізації туристичного попиту й захисту інтересів споживачів туристичних послуг.

13. Стимулювання внутрішнього туристського руху шляхом створення необхідних соціально-економічних передумов (зростання доходів населення, розширення фонду вільного часу і його оптимальна річна структура, стимулювання діяльності туроператорів внутрішнього туризму, розвиток матеріальної бази туризму тощо), активної соціальної реклами та пропаганди туризму й екскурсій як захоплюючої і суспільно раціональної форми проведення вільного часу, впровадження туристсько-екскурсійних заходів у систему освіти.

14. Розвиток соціального туризму, що частково фінансується з бюджетних і громадських фондів, з метою залучення широких верств населення до сфери туристсько-екскурсійного обслуговування, відродження масового характеру внутрішнього туристського руху, використання ефекту масштабу при виробництві туристських послуг і пом'якшення проблеми сезонної нерівномірності платоспроможного туристського попиту.

15. Оптимізація структури внутрішнього попиту шляхом проведення системи рекламно-інформаційних, організаційно-планувальних та інших заходів, спрямованих на активізацію розвитку пріоритетних напрямів внутрішнього і в'їзного туризму (екологічний, сільський, екскурсійний тощо), диверсифікацію туристського попиту.

15. Державна підтримка галузей і виробництв, що формують міжгалузевий туристичний комплекс, в програмах розвитку яких слід враховувати не тільки внутрішньогалузеві завдання, а й інтереси туристського комплексу в цілому.

16. Спрощення процедури ліцензування та реєстрації широкого кола підприємств туристичного комплексу (підприємства розміщення, харчування, транспортного обслуговування, туроператори і турагенти тощо) з метою підвищення підприємницької активності в цій сфері.

17. Контроль за діяльністю іноземних компаній на внутрішньому туристичному ринку, спрямований на економічно-обґрунтований захист інтересів національних виробників туристичних товарів і послуг.

Висновки та пропозиції. Таким чином, проведений аналіз з позицій теорії міжнародної конкурентоспроможності дозволяє виділити сукупність основних пріоритетних напрямів розвитку туристичного комплексу України з метою підвищення рівня його конкурентоспроможності. Важливою умовою практичної реалізації зазначених заходів є стійка увага до проблем туристичного комплексу з боку органів державної влади всіх рівнів.

1. Грицак Ю.П. Склад індексу конкурентоспроможності туризму // tourlib.net.
2. Державна служба статистики України // ukrstat.gov.ua.
3. Державне агентство України з туризму і курортів // www.tourism.gov.ua.
4. Заячківська Г. Індекс конкурентоспроможності України у сфері подорожей і туризму // esopa.at.ua.
5. Кабушкин Н.И. Основы менеджмента. — 11-е изд., испр. — М.: Новое знание, 2009. — 336 с.
6. Кифяк В.Ф. Організація туризму: Навч. посібник. — Чернівці: Книги-XXI, 2011. — 344 с.
7. Куценко В.І. Соціальний вектор економічного розвитку. — К.: Наукова думка, 2010. — 735 с.
8. Мальська М.П., Пандяк І.Г., Занько Ю.С. Організація готельного обслуговування: Підручник. — К.: Знання, 2011. — 366 с.
9. Міністерство інфраструктури України <http://www.mtu.gov.ua>.
10. Пуцентейло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва: Навч. посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2007. — 344 с.

11. Стафійчук В.І. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу: Навч. посібник. — К., 2009. — 427 с.
12. Школа І.М., Корольчук О.П. Менеджмент туризму: Підручник. — Чернівці: Книги-XXI, 2011. — 464 с.
13. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2009. Managing in a Time of Turbulence / World Economic Forum // www.weforum.org.
14. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2011. Beyond the Downturn / World Economic Forum // www3.weforum.org.
15. Tourism 2020 Vision, Volume 4, Europe / World Tourism Organization // www.podepro.prd.uth.gr.
16. Travel & Tourism Economic Impact / Ukraine 2011 / World travel & tourism council // www.wttc.org.
17. Travel & Tourism Economic Impact. Update November 2011 / World travel & tourism council // www.wttc.org.
18. World Tourism Organization // unwto.org.

Стаття надійшла до редакції 30.01.2012.

КНИЖКОВИЙ СВІТ

СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ТА ЮРИДИЧНА ОСВІТА
ПРЕСТИЖНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

Україна, 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26
E-mail: book@nam.kiev.ua
тел./факс 288-94-98, 280-80-56

Фінансовий менеджмент: Підручник / За наук. ред. д.е.н., проф. М. М. Єрмошенка. — К.: Національна академія управління, 2011. — 506 с. Ціна без доставки — 112 грн.

Авторський колектив: М. М. Єрмошенко, С. А. Єрохін, М. П. Денисенко, О. А. Кириченко, О. І. Соскін, К. С. Горячева.

Має гриф підручника від Міносвіти України.

У даному підручнику, котрий дає системне і змістовне уявлення щодо управління капіталом у всіх його формах. Комплекс питань, що стосуються фінансово-кредитних відносин на макро- і мікрорівні з точки зору міжнародних стандартів фінансового розвитку, дозволяє сформулювати у читача глибоке уявлення про взаємозв'язки комерційної діяльності підприємств з державним механізмом регулювання монетарної сфери через розробку і реалізацію фінансової і грошово-кредитної політики в Україні.

Включає тезаурус з більш як 700 понять, використаних у підручнику.

Представляє інтерес для студентів вищих навчальних закладів, наукових працівників, викладачів, аспірантів, практичних працівників, а також усіх тих, хто цікавиться фінансовим менеджментом.